

Корсак Р. В., доктор исторических наук, доцент кафедры туристической инфраструктуры и сервиса, факультет «Туризма», Ужгородский национальный университет (Украина, Ужгород), korsakr@inbox.ru

Реформы Чешской Республики в правовой, экономической и финансовой сферах: предложения и рекомендации применения в Украине

Рассматривается демократическое развитие и социально-экономические реформы, которые совершило чешское Правительство в конце XX и в начале XXI в. Такая трансформация чешского общества обеспечила быструю интеграцию страны в европейское сообщество. Исследование темы стало возможным благодаря использованию общенаучных методов познания: анализа, синтеза, системности, обобщения, конкретности, историзма и диалектического метода. В научном наследии отадно предпочтение историческим методам исследования: историко-генетическом, историко-сравнительном, историко-синтетическом, историко-диахронном, эмпирическом анализа.

Ключевые слова: демократия, Чехия, Украина, реформы, интеграция, экспорт, инвестиции.

* * *

УДК 327(438+477)

Буглай Н. М., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології, Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського (Україна, Миколаїв), buglay@ukr.net

Польша—Україна: ВІДНОСИНИ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Висвітлюються характер, зміст, принципи та механізми реалізації українсько-польського співробітництва в контексті стратегічного партнерства. Проаналізовано, що більшість дослідників у теоретико-методологічному сенсі вважають основними складовими стратегічного партнерства національні стратегічні інтереси, цілі та підходи на регіональному і глобальному рівнях, переважним чином у таких сферах співпраці як зовнішньополітична, торговельно-економічна, військова та гуманітарна. У статті визначається, що сьогодні вкрай важливим питанням є наповнення конкретним змістом відносин стратегічного партнерства України та Польщі через реалізацію принципу спільного програмування й проектування. Необхідні також конкретні прагматичні дії з боку України в цьому напрямку.

Ключові слова: Україна, Польща, стратегічне партнерство, двосторонні відносини, сфери співробітництва.

Основним напрямом розвитку українсько-польських двосторонніх зв'язків у період 1995–2005 рр. була їх трансформація на якісно вищий рівень – *стратегічного партнерства*. Ініціатором цього процесу виступала Україна, в контексті декларування стратегічного партнерства, як до РП, так і до інших країн світу. Для зовнішньої політики України з часів набуття незалежності було характерним явищем як декларація стратегічних партнерств, так і позиціонування України в якості лідера центральноєвропейського регіону. В обох випадках об'єктивні політичні реалії міжнародних відносин і декларативні суб'єктивні бажання України не збігалися. Вважаємо дещо романтичними твердження українських істориків про характеристику українсько-польської взаємодії як важливого стабілізуючого чинника для Європи: «За значенням для Центрально-Східної Європи українсько-польський стратегічний альянс можна умовно порівняти з німецько-французьким, який визначив повоєнну історію Західної Європи» [1]. Адже українсько-польський стратегічний альянс при всій його перспективності не був і не є самодостатнім. Очевидним є і те, що лише у рамках повноправного членства в НАТО, Польща може гарантувати власну безпеку і лише виходячи з цілей і завдань НАТО, відповідно її рішень спрямовувати чи розробляти ініціативи у центральноєвропейському регіоні.

Існують певні розбіжності з-поміж вчених – істориків, політологів, міжнародників України (С. Антонюк, Я. Драус, С. Віднянський, А. Киридон, В. Трофимович, Л. Чекаленко [2]) у визначенні дати характеристики українсько-польських відносин як стратегічного партнерства. В більшій мірі датування зводиться до декларації України і визначається як друга половина 1990-х років ХХ століття, чи 1996/1997 роки. З теоретико-методологічної точки зору, на нашу думку, важливою складовою датування біполярних відносин є асиметрія визнання будь-якого історичного факту двома сторонами співпраці, отже реальною датою стратегічного партнерства Польщі та України, принципово на нашу думку, слід вважати 1998 рік.

Стратегічне партнерство, по суті, має довготривалий характер і має комплекс суттєвих принципів і відповідних ознак у різних сферах співробітництва. Цілком виваженою і обґрунтованою є думка доктора наук О. І. Брусиловської, яка характеризує зовнішню політику України до сусідів Центральної Європи, підкреслює: «Україна невинувато часто використовувала поняття «стратегічного» партнерства, як в офіційних документах, так і в усних заявах. На початку нового століття «стратегічних партнерів» нараховувалося вже більше двох десятків. Однак, «стратегічними» слід вважати стосунки між тими країнами, які підтримують одне одного в питаннях ключових інтересів, таких як державний суверенітет та територіальна цілісність [3].

У політико-дипломатичному вимірі у базовому документі України «Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року вже зазначається, що «кожна прикордонна держава є стратегічним партнером України» [4], але реальна практика зовнішньої політики України не відповідала вищезазначеній декларації у 1993 році. Більше того, Україна проголосила стратегічними партнерами дев'ятнадцять країн світу. Як зазначають експерти з питань міжнародних відносин М. Пашков і В. Чалий за значними показниками у ключових для України сферах (економічній, енергетичній, політичній та воєнній) двосторонні відносини з-поміж 19 країн світу, яких Україна проголосила «стратегічними партнерами», лише чотири держави наближаються до рівня стратегічного партнерства: Росія, США, Німеччина та Польща [5].

На нашу думку, питання постає у сутності та характері співробітництва, у відповідності даного українсько-польського співробітництва «стратегічного» характеру за змістом, принципами та механізмом реалізації. Вкрай важливим питанням, на нашу думку, є наповнення конкретним змістом відносин стратегічного партнерства. В цілому погоджуємося із думкою експерта закордонних справ України Бориса Тарасюка, який стверджує: «Оскільки відносини стратегічного партнерства формувалися зовнішньополітичною практикою без відповідної теоретичної бази, то вони не позбавлені суб'єктивізму й заполітизованості». У концептуальному вимірі прагматичний дипломат формулює основні мотиви та принципи відносин стратегічного партнерства:

1) наявність у партнерів подібних інтересів, а в ідеалі – їх збіг;

2) ступінь збігу поглядів і підходів до ключових питань європейської та світової політики, до регіональних та субрегіональних об'єднань;

3) готовність до узгодження своїх інтересів з інтересами стратегічного партнера або до прийняття рішень на його підтримку на зовнішній арені;

4) наявність спільних викликів і небезпек та прагнення співпрацювати в їх подоланні;

5) повага до прав осіб, що належать до національних меншин, співпраця в цій галузі;

6) наявність механізму реалізації відносин стратегічного партнерства [6].

Теоретико-методологічний вимір відносин стратегічного партнерства в Україні найбільш коректно обґрунтований на основі міжнародного досвіду експертами Українського центру економічних і політичних досліджень (УЦЕПД) імені Олександра Разумкова: «Суть стратегічного партнерства полягає в наявності такої міждержавної взаємодії, яка дозволяє партнерам, поєднуючи зусилля, досягти життєво важливих внутрішніх і зовнішньополітичних стратегічних цілей. Стратегічна взаємодія є комплексною, вона охоплює кілька важливих сфер співробітництва і має довготривалий характер. Міцність стратегічного партнерства визначається взаємною готовністю сторін враховувати інтереси одна одної, наявністю дієвих механізмів реалізації співробітництва і дисциплінованістю партнерських взаємин». На думку експертів УЦЕПД, на відміну від звичайних двосторонніх взаємин, шляхом яких досягаються локальні (тактичні) цілі або здійснюється співробітництво в певній окремій сфері, відносини *стратегічного партнерства* спрямовані на досягнення довгострокових, життєво важливих для двох країн стратегічних цілей, що можливо на основі співпраці саме між цими державами на основі відповідних принципів:

– взаємна зацікавленість партнерів у плідній співпраці, обопільне визнання стратегічного характеру партнерства;

– готовність партнерів враховувати національні інтереси один одного, йти на компроміси задля досягнення спільних стратегічних цілей;

– рівноправність відносин стратегічного партнерства;

– довготривалий характер відносин стратегічного партнерства;

– наявність механізмів реалізації стратегічного партнерства;

– правове закріплення змісту і механізмів стратегічного партнерства у двосторонніх документах;

– дисциплінованість, послідовність і прогнозованість партнерських відносин, неухильне виконання партнерами своїх зобов'язань;

– висока ефективність відносин стратегічного партнерства [7].

Категорія «стратегічне партнерство» була сформульована відомим міжнародником Б. О. Парахонським. Стратегічне партнерство, на думку вченого, це вищий тип міждержавних відносин, який передбачає систематизовану діяльність держав у напрямках реалізації певних спільних стратегічних інтересів: «Найбільш для відносин стратегічного партнерства є чітке визначення головного напрямку спільної взаємодії, тих засобів і шляхів, які ведуть до реалізації конкретних спільних цілей. Це продумана концепція відносин у геополітичному просторі і часі, яка передбачає визначення й узгодження позицій інших геополітичних суб'єктів, міжнародних суб'єктів, термін існування цього партнерства, а також визначення

етапів та усвідомлення специфіки кожного етапу, його переваг і недоліків» [8].

Зазначимо, що більшість дослідників у теоретико-методологічному вимірі вважає основними теоретичними складовими стратегічного партнерства національні інтереси і цілі, стратегічні інтереси і цілі, стратегічні підходи реалізації цілей на двох рівнях: регіональному і глобальному, переважним чином у таких сферах співпраці: зовнішньополітичній, торговельно-економічній, військовій та гуманітарній.

У політичній співпраці українсько-польське стратегічне партнерство офіційно на дипломатичному рівні вперше датується 21 березня 1994 роком, коли було підписано «Декларацію міністрів закордонних справ України та Польщі про принципи формування українсько-польського партнерства», де вперше на міждержавному рівні було відзначено зобов'язання розвивати у майбутньому саме «*тісне партнерство*» між двома країнами. Фактично, цей документ підписаний міністром закордонних справ України Анатолієм Зленко та міністром закордонних справ Польщі Анджеєм Олеховським у Варшаві є вкрай важливим у двох вимірах: перш за все як початок «потепління» польсько-українських відносин, що і формує основу співпраці на період 1995–2005, а також з точки зору якісного оновлення, активізації українсько-польського співробітництва у форматі партнерства: «Існування самостійної України має стратегічний вимір для Польщі і є істотним чинником, який сприяє незалежності Польщі так само як існування самостійної Польщі має стратегічний вимір для України» [9].

Саме завдяки активній підтримці Польщі, Україна змогла «увійти» до євроінтеграційного, євроатлантичного поля найважливіших акторів міжнародної системи. Так, ще у 1992 році Україна була прийнята до Конференції з безпеки і співпраці в Європі, а також у Києві було відкрито Представництво ООН; вже у 1994 році Україна прийнята до Міжнародного валютного фонду та Світового банку і підписала «Угоду про партнерство і співпрацю» з Євросоюзом, а також була прийнята до Ради Північноатлантичної співпраці і приєдналася до програми НАТО – Партнерство заради миру. Найважливішою подією у міжнародному масштабі стало повноправне членство України у Раді Європи у вересні 1995 року [10].

В дусі стратегічного партнерства Польща добровільно взяла на себе низку моральних зобов'язань перед Україною щодо захисту її інтересів в рамках ЄС, підтримки суверенітету, територіальної цілісності та євроінтеграційних прагнень [11].

Справжні партнерські відносини нового формату східної політики Польща демонструвала і надалі стаючи для України так званим «вікном у Європу». У дев'яностих роках польські політики підтримали свого східного сусіда на шляху до Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Президент Квасневський був чи не єдиним державним лідером на заході, хто спілкувався з президентом України в часи дипломатичної ізоляції України. Між двома країнами розбудовано розгалужену мережу постійних консультаційних механізмів двостороннього співробітництва. Геннадій Удовенко, перший посол України в Республіці Польща, позитивно оцінюючи перспективи двосторонньої співпраці: «Київ та Варшаву об'єднує спільне бачення перспектив формування

нової архітектури світової безпеки, ключової ролі України у підтримці стабільності та добробуту в регіоні Центрально–Східної Європи», критично, у порівнянні відзначає і проблемні питання як взаємозв'язок причин внутрішнього та зовнішньополітичного розвитку країни: «Хотів би підкреслити, що між Україною та Польщею є багато «великих різниць». По–перше, Польща хай була й комуністичною, але незалежною державою, а Україна була часткою Радянського Союзу. Тому у нас були різні стартові можливості. По–друге, у Польщі була порівняно зріла культура у переважній частини населення, а також наявність більш спрямованої політичної еліти, що вміла тонко відчувати настрої цього населення і відповідати його сподіванням. По–третє, Польща зуміла уникнути перетворення на олігархічну республіку» [12].

Польський президент Олександр Квасневський підтримував Україну навіть тоді, коли Захід відвернувся від неї у зв'язку зі справою Гонгадзе та звинуваченнями Вашингтона про продаж радіолокаційних систем «Кольчуга» до Іраку. Щоб подолати міжнародну ізоляцію Києва, він організував у Варшаві міжнародну конференцію «Україна в Європі», де відбулася зустріч української опозиції з президентом Леонідом Кучмою на тлі напруженої ситуації всередині країни [13].

Як підкреслює Борис Тарасюк: «Досягнення історичного порозуміння і стратегічного партнерства з Республікою Польща має непересічне значення для обох народів і держав. Характерним для цих відносин є найвищий рівень збігу підходів і інтересів. Динамічно розвиваються політичні, економічні, культурні зв'язки, що доповнюються зв'язками по лінії органів місцевого самоврядування та неурядових організацій. Значної уваги потребує зважений, толерантний підхід до вирішення складних і проблемних питань спільної історії» [14].

На нашу думку, негативний аспект двосторонньої співпраці у форматі стратегічне партнерство визначалося як у відсутності реалізації такого принципу як спільне програмування, так і відсутністю цілком конкретних прагматичних дій з боку України. Адже на найвищому рівні саме стратегічне партнерство необхідно розвивати у руслі конкретних стратегічних спільних програм і проектів, які і були відсутні у сторін.

Прагматичною суттю динамічної активізації українсько–польського партнерства з 1995 року стає регіональний вимір. Візит президента України Леоніда Кучми у Польщу у 1995 році демонстрував відкритість зовнішньої політики України: було сформовано новий єврорегіон «Буг», активізувалася робота відповідних робочих груп, комісії Карпатського єврорегіону у польсько–українському форматі; саме головне – було реактивовано Консультативний комітет президентів України та Польщі. По суті, саме активізація дій української сторони як у прагматичній зовнішній політиці із 1995 року, так і якісна зміна трактувань дипломатами України європейського курсу «від співробітництва, співпраці, партнерства до інтеграції», знайшли позитивну і динамічну підтримку польської сторони [15]. Зокрема, М. Сівец якісно новий вимір польсько–українських зв'язків із 1995 року визначив як «новий імпульс», тобто перехід від політичних декларацій до конструктивного етапу у сферах політики та економіки [16]. У польській історіографії цей історичний період вважається переходом від стагнації зв'язків із Україною, а 1995 рік рахується як

переломний момент у взаємних відносинах двох сусідніх країн [17].

Тож, динамічне українсько–польське співробітництво поступово трансформувалося у стратегічне партнерство, набуваючи прагматичного та партнерського характеру як з боку Польщі, так і з боку України. В цей час на постійній основі діють як вже вищезазначений Консультативний комітет президентів України та Республіки Польща, так і Українсько–польська змішана комісія з питань торгівлі та економічного співробітництва, українсько–польська та польсько–українська парламентські групи, Постійна українсько–польська конференція з питань європейської інтеграції, Українсько–польський і Польсько–український форуми.

На нашу думку, історики, дипломати обох країн це двостороннє співробітництво саме з 1995 року визначають як стратегічне партнерство із–за причин інтенсивності та багатогранності двосторонніх зв'язків. Але на жаль, із 1995 року і у подальшому у реальності польсько–українське співробітництво не підкріплювалося дотриманням засад стратегічного партнерства, зокрема, розробкою стратегічних проектів чи програм європейського стратегічного масштабу та цілеспрямованості.

Безперечно з боку України, Польща була важливим стратегічним (політичним, економічним тощо) партнером, адвокатом її євроінтеграційних устремлінь, а для Польщі важливо було ефективно реалізувати свої власні національні інтереси і мати східного сусіда проєвропейськи орієнтованого, який також розвиває і добрі стосунки із Росією.

Тотожність національних інтересів обох сусідніх країн, активізація та поглиблення дій Польщі у напрямку євроатлантичної інтеграції та намагання України ввійти повноправним членом у європейський, міжнародний простір, що було виявом її національних інтересів, визначились саме у 1996 році і нашу думку, це співпадіння євроінтеграційних пріоритетів обох країн вже апріорі носило стратегічний характер. Протягом 1996–2005 років у політичному дискурсі двох сусідніх країн модель стратегічного партнерства використовується вже як загальноприйнята політична норма.

Легітимна юридична трансформація українсько–польських відносин на рівень стратегічного партнерства вже спостерігається саме у підписаній 25 червня 1996 року «Спільній Декларації Президентів України та Республіки Польщі», в ході візиту Л. Кучми у Польщу: «Україна і Республіка Польща підтверджують обраний ними курс на розвиток *стратегічного партнерства*, виходячи з положень Договору між Україною та Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво від 18 травня 1992 року та спираючись на Декларацію міністрів закордонних справ України і Республіки Польща про принципи формування українсько–польського партнерства від 21 березня 1994 року» [18]. Фактично, цей документ стає базовим для подальшого розвитку стратегічного партнерства, де чітко були визначені пріоритети у військовій, економічній, гуманітарній сферах співпраці з констатацією реалізації головних національних інтересів двох сусідніх країн.

Офіційно стратегічне партнерство між Україною та Польщею було оголошено 21 травня 1997 року у Києві на найвищому рівні, зокрема, у Спільній заяві президентів Л. Кучми та А. Квасневського: «Сьогодні Україна і

Польща є суверенними державами, добрими сусідами, стратегічними партнерами» [19].

Хоча Україна і проголошувала Польщу стратегічним партнером на офіційному рівні, Польща не підтверджувала ці гучні політичні декларації: заяву Президента Л. Кравчука в ході офіційного візиту в Україну Президента Л. Валенсі; у 1992 року в ході офіційного візиту в Україну міністра К. Скубішевського [20]; заяву міністра закордонних справ А. Зленко 20 березня 1993 року; заяву Л. Кравчука від 24 травня 1993 року на відкритті першого засідання Консультативного комітету Президентів Польщі та України (ККППУ), де було підкреслено, що Україна розглядає Польщу як стратегічного партнера [21] і вже 25 травня 1993 року на спільній прес-конференції, президент Л. Кравчук проголосив «остаточне визначення відносин між нашими країнами як відносин стратегічного партнерства у визначенні шляхів та підходів до субрегіонального, регіонального та глобального співробітництва [22]. Отже, ці декларації Києва за період 1992–1993 років не знайшли підтримки у Польщі і лише з 1998 року Польща двосторонні відносини з Україною визначає як «стратегічне партнерство» в контексті основ зовнішньої політики країни: «Відносини з Україною мають ключове стратегічне значення для безпеки Польщі та стабільності регіону Центрально–Східної Європи, сприяють зміцненню європейської безпеки». З–поміж пріоритетів східної політики Польщі визначалось завдання поглиблення «стратегічного партнерства» з Україною: «підтримці зближення з європейськими структурами, привернення якнайбільшої уваги США та ЄС до утвердження України в її європейському виборі, прямій підтримці процесів трансформації та внутрішніх реформ та створення найкращого клімату польсько–українських взаємин як подолання тяжкої спадщини минулого [23]. У документі «Стратегія безпеки Республіки Польща» 2000 року, відносини з Україною визначено як відносини зі стратегічним партнером [24].

З точки зору ширшого контексту аналізу міждержавних українсько–польських відносин у форматі «стратегічне партнерство» як дослідження саме зовнішньої політики обох країн особливо цінними є студії українського дослідника Сергія Стоєцького, який, висвітлюючи політичні, економічні та інші аспекти міждержавних відносин виокремлює насамперед 1997 рік – повернення до влади восени 1997 року польських правих, їх позицію у справі необхідності виходу відносин з Україною на якісно новий рівень і наявність синхронного консенсусу в середовищі польського політикуму у виробленні засад політики щодо України: «з кінця 1997 року формула «стратегічного партнерства» у взаєминах з Україною постала абсолютною в офіційному політичному дискурсі Республіки Польща й поділяється децидентами польської зовнішньої політики незалежно від їх ідейно–політичної належності. Проте потрібно підкреслити одночасне досить уважене ставлення з боку польських політичних еліт до питання про відповідність реального рівня й стану двосторонніх відносин їх декларованому змістові» [25].

Таким чином, історична ретроспектива формування стратегічного партнерства як свідчить історія українсько–польського співробітництва, неперервне та динамічно проходить крізь усі сфери життя двох сусідніх народів. На нашу думку, головною причиною формування саме стратегічного, особливого партнерства між Польщею та

Україною був перш за все інтерес Польщі до існування від неї на схід – стабільної незалежної України. Відповідно спільними були і цілі двох країн щодо європейської та євроатлантичної інтеграції; хоча цілі центральноєвропейського позиціонування і були схожими у держав, втім Польща реально була лідером у Центральній Європі і займала ключову роль у регіональній безпеці, а Україна лише активно проголошувала це бажання; паритет у двосторонньому співробітництві визначався і у реальному потенціалі двох країн, але використання його у кожній із країн відбувався асиметрично. Підхід до тісного та особливого стратегічного партнерства у Польщі був більш прагматичним, що визначилося, наприклад у ініціативі формування наступних інституцій – Консультативного комітету Президентів, Постійної конференції з питань європейської інтеграції, Українсько–польської міжпарламентської асамблеї.

Список використаних джерел

1. Мельникова І. М., Мартинов А. Ю. Україна в новому геополітичному устрої Центральної та Південно–Східної Європи (90–ті роки ХХ століття) / І. М. Мельникова, А. Ю. Мартинов // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. – Вип.10: Міжвідомчий збірник наукових праць. – С.101–102.
2. Див.: Антонюк С. Стратегічне партнерство України і Польщі: сучасний стан, пріоритети розвитку і перспективи / С. Антонюк // Університет. – 2006. – №1. – С.11–19; Драус Я. Дослідження польсько–українських стосунків у 1991–2008 роках: нарис проблематики / Я. Драус // Чорноморський літопис. Науковий журнал. – Миколаїв, 2010. – Вип.1. – С.32–41; Віднянський С. В. Еволюція зовнішньої політики України (1991–2006 рр.) / С. В. Віднянський, А. Ю. Мартинов // Український історичний журнал. – 2006. – №4. – С.32–51; Киридон А. Україна – Польща: сучасний стан та перспективи узгодження зовнішньополітичних орієнтирів / А. Киридон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klio-mukolaiv.at.ua/prochutatu/IUg12132-Str3-9-40-.pdf>; Трофимович В. Політичні відносини України і Республіки Польща. 1991–2010 рр. / В. Трофимович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eprints.ou.edu.ua/879/1/11.pdf>; Чекаленко Л. Україна і Республіка Польща: від історичних стереотипів до стратегічного партнерства / Л. Чекаленко // Зовнішні справи. – 2010. – №3–4. – С.26–31.
3. Брусиловська О. І. Зовнішня політика України після 2004 року: східноєвропейський вимір / О. І. Брусиловська // Вісник Одеського національного університету. Серія: Соціологія і політичні науки. – Одеса: Астропринт, 2009. – Т.14. – Вип.13. – С.642.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>
5. Михаил Пашков, Валерий Чалый. Реалии и перспективы стратегического партнерства / М. Пашков, В. Чалый // «Зеркало недели. Украина». – №47. – 1 декабря 2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/POLITICS/realii_i_perspektivy_strategicheskogo_partnerstva.html
6. Тарасюк Борис. Практика стратегічного партнерства випереджає теорію / Б. Тарасюк // Національна безпека і оборона. – 2000. – №12. – С.67–70.
7. Стратегічні партнери України: декларації і реалії. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2000. – №12. – С.2–50.
8. Стратегічне партнерство в контексті європейської інтеграції // Політика і час. – 2001. – №8. – С.3–13.
9. Декларація Міністрів закордонних справ України та Республіки Польща про принципи формування українсько–польського партнерства. Документ 616_072, чинний, поточна редакція. – Підписання від 21.03.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>
10. Зовнішня політика України в умовах глобалізації // Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) / [Відп. ред. С. В. Віднянський]. – К.: Генеза, 2004. – 616 с.
11. Стратегічне партнерство України. Аналітична записка // Відділ глобалістики та безпекових стратегій. Парохонський Б., Яворська Г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

12. Виступ Генадія Удовенко. Україна та Польща: стратегічне партнерство у новій Європі // Інститут Євро-Атлантичного співробітництва. – Київ, 2004. – С.10.

13. Куспись Петро. Україна–Польща: 20 років партнерства. – 22 серпня 2011 р. / П. Куспись [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news>

14. Тарасюк Борис. Практика стратегічного партнерства випереджає теорію / Б. Тарасюк // Національна безпека і оборона. – 2000. – №12. – С.69.

15. Sejmowe exposé premiera Włodzimierza Cimoszewicza z 14 lutego 1996 roku i wystąpienie ministra spraw zagranicznych Dariusza Rosatiiego w Sejmie z 9 maja 1996 roku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl>

16. Siwiec M. Stosunki polsko-ukraińskie w ostatniej dekadzie / M. Siwiec // Polski Przegląd Dyplomatyczny. – 2002. – №6. – S.37.

17. Fedorowicz K. Ukraina w polskiej polityce wschodniej w latach 1989–1999 / K. Fedorowicz. – Poznań, 2004. – S.172.

18. Спільна декларація Президента України і Президента Республіки Польща. Документ 616_088, поточна редакція. Підписання від 25.06.1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>

19. Спільна заява Президентів України і Республіки Польща «До порозуміння і єднання». Документ 616_005, поточна редакція. – Підписання від 21.05.1997. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

20. Cieslik Mirosław. Stosunki polsko-ukraińskie / M. Cieslik // Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej. – 1992. – S.135–144.

21. Голос України. – 1993. – 26 травня. – С.2.

22. Урядовий кур'єр. – 1993. – 27 травня. – С.2.

23. Геремек Броніслав. Основні напрямки зовнішньої політики Польщі / Б. Геремек // Політична думка. – 1998. – №1. – С.62–75.

24. Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej od 4 stycznia 2000 r.

25. Стоєцький С. В. Концепція стратегічного партнерства в політиці Республіки Польща щодо України / С. Стоєцький // Політичний менеджмент. – 2005. – №3 (12). – С.155–156.

References

1. Melnikova I. M., Martynov A. Yu. Ukraina v novomu geopolitychnomu ustroi Centralnoi ta Pivdenno-Shidnoi Evropy (90-ti roky XX stolittya) / I. M. Melnikova, A. Yu. Martynov // Mizhnarodni zvyazky Ukrainy: naukovyi poshuk i znahidky. – K.: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2001. – Vyp.10: Mizhvidomchyi zbirnyk naukovykh prac. – S.101–102.

2. Dyv.: Antonyuk S. Strategichne partnerstvo Ukrainy i Polshi: suchasnyi stan, pryorityety rozvytku i perspektyvy / S. Antonyuk // Universytet. – 2006. – №1. – S.11–19; Draus Ya. Doslidzhennya polsko-ukraińskikh stosunkiv u 1991–2008 rokakh: narys problematyky / Ya. Draus // Chornomorskii litopys. Naukovyiy zhurnal. – Mykolaiv, 2010. – Vyp.1. – S.32–41; Vidnyanskii S. V. Evolyuciya zovnishnoi polityky Ukrainy (1991–2006 rr.) / S. V. Vidnyanskii, A. Yu. Martynov // Ukrainskii istorychnyi zhurnal. – 2006. – №4. – S.32–51; Kyrydon A. Ukraina–Polsha: suchasnyi stan ta perspektyvy uzgodzhennya zovnishnopolitychnykh orientyryv / A. Kyrydon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klio-mukolaiv.at.ua/prochutatu/Ug12132-Str3-9-40-.pdf>; Trofymovych V. Politychni vidnosyny Ukrainy i Respubliky Polsha. 1991–2010 rr. / V. Trofymovych [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eprints.ua.edu.ua/879/1/11.pdf>; Chekalenko L. Ukraina i Respubliky Polsha: vid istorychnykh stereotypiv do strategichnogo partnerstva / L. Chekalenko // Zovnishni spravly. – 2010. – №3–4. – S.26–31.

3. Brusylowska O. I. Zovnishna polityka Ukrainy pisly 2004 roku: shidnoevropeiskii vymir / O. I. Brusylowska // Visnyk Odeskogo nacionalnogo universytetu. Seriya: Sociologiya i politychni nauky. – Odesa: Astropoint, 2009. – T.14. – Vyp.13. – S.642.

4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>

5. Mihail Pashkov, Valerii Chalyyi. Realii I perspektyvy strategicheskogo partnerstva / M. Pashkov, V. Chalyyi // «Zerkalo nedeli. Ukraina». – №47. – 1 dekabrya 2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazeta.zn.ua/POLITICS/realii_i_perspektyvy_strategicheskogo_partnerstva.html

6. Tarasyuk Borys. Praktyka strategichnogo partnerstva vypredzhae teoriyu / B. Tarasyuk // Nacionalna bezpeka i oborona. – 2000. – №12. – S.67–70.

7. Strategichni partnery Ukrainy: deklaracii i realii. Ukrainskii centr ekonomichnykh i politychnykh doslidzhen imeni Oleksandra Razumkova // Nacionalna bezpeka i oborona. – 2000. – №12. – S.2–50.

8. Strategichne partnerstvo v konteksti evropeiskoi integracii // Polityka i chas. – 2001. – №8. – S.3–13.

9. Deklaracya Ministriv zakordonnnykh sprav Ukrainy i Respubliky Polsha pro pryncypy formyvannya ukraińsko-polskogo partnerstva. Dokument 616_072, chynnyi, potochna redakciya. – Pidpysannya vid 21.03.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>

10. Zovnishnya polityka Ukrainy v umovah globalizacii // Anotovana istorychna hronika mizhnarodnykh vidnosyn (1991–2003) / [Vidp. red. S. V. Vidnyanskii]. – K.: Geneza, 2004. – 616 s.

11. Strategichne partnerstvo Ukrainy. Analychna zapyska // Viddil globalistyky ta bezpekovykh strategii. Parahonskyi B., Yavorska G. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

12. Vystup Genadiya Udovenko. Ukraina ta Polsha: strategichne partnerstvo u novii Evropi // Instytut Evro-Atlantychnogo spivrobitnytva. – Kyiv, 2004. – S.10.

13. Kuspys' Petro. Ukraina–Polsha: 20 rokiv partnerstva / P. Kuspys'. – 22 serpnya 2011 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news>

14. Tarasyuk Borys. Praktyka strategichnogo partnerstva vypredzhae teoriyu / B. Tarasyuk // Nacionalna bezpeka i oborona. – 2000. – №12. – S.67–70.

15. Sejmowe exposé premiera Włodzimierza Cimoszewicza z 14 lutego 1996 roku i wystąpienie ministra spraw zagranicznych Dariusza Rosatiiego w Sejmie z 9 maja 1996 roku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl>

16. Siwiec M. Stosunki polsko-ukraińskie w ostatniej dekadzie / M. Siwiec // Polski Przegląd Dyplomatyczny. – 2002. – №6. – S.37.

17. Fedorowicz K. Ukraina w polskiej polityce wschodniej w latach 1989–1999 / K. Fedorowicz. – Poznań, 2004. – S.172.

18. Spilna deklaracya Prezydenta Ukrainy i Prezydenta Respubliky Polsha. Dokument 616_088, potochna redakciya. – Pidpysannya vid 25.06.1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>

19. Spilna zayava Prezydentiv Ukrainy i Respubliky Polsha «Do porozuminnya i ednannya». Dokument 616_005, potochna redakciya. – Pidpysannya vid 21.05.1997. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

20. Cieslik Mirosław. Stosunki polsko-ukraińskie / M. Cieslik // Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej. – 1992. – S.135–144.

21. Golos Ukrainy. – 1993. – 26 travnya. – S.2.

22. Uryadoviy kur'єr. – 1993. – 27 travnya. – S.2.

23. Geremek Bronislav. Osnovni napryamky zovnishnoi polityky Polshi / B. Geremek // Politychna dumka. – 1998. – №1. – S.62–75.

24. Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej od 4 stycznia 2000 r.

25. Stoec'ki' S. V. Koncepciya strategichnogo partnerstva v polityci Respubliky Polsha shodo Ukrainy / S. V. Stoec'ki' // Politychnyi menedzhment. – 2005. – №3 (12). – S.155–156.

Buglay N. M., associate professor of history and archeology of Nicholas National University of name V. O. Sukhomlinsky (Ukraine, Nikolaev), buglay@ukr.net

Poland–Ukraine: relations of strategic partnership

Character, maintenance, principles and mechanisms of realization of Ukrainian–Polish collaboration, are illuminated in the context of strategic partnership. It is analysed, that most researchers in theoretical–methodological aspect consider the basic constituents of strategic partnership national strategic interests, aims and approaches on regional and global levels, by repressing character in such spheres of collaboration as foreign–policy, trade and economic, military and humanitarian. It is determined in the article, that today an extremely important question is filling with concrete maintenance of relations of strategic partnership of Ukraine and Poland through realization of principle of the general programming and planning. Concrete pragmatic actions are needed also from the side of Ukraine in this direction.

Keywords: Ukraine, Poland, strategic partnership, bilateral relations, spheres of collaboration.

Буглай Н. М., кандидат исторических наук, доцент кафедры истории и археологии, Николаевский национальный университет им. В. А. Сухомлинского (Украина, Николаев), buglay@ukr.net

Польша–Украина: отношения стратегического партнерства

Освещаются характер, содержание, принципы и механизмы реализации украинско-польского сотрудничества в контексте стратегического партнерства. Проанализировано, что большинство исследователей в теоретико-методологическом смысле считают основными составляющими стратегического партнерства национальные стратегические интересы, цели и подходы на региональном и глобальном уровнях, подавляющим образом в таких сферах сотрудничества как внешнеполитическая, торговая-экономическая,

военная и гуманитарная. В статье определяется, что сегодня крайне важным вопросом является наполнение конкретным содержанием отношением стратегического партнерства Украины и Польши через реализацию принципа общего программирования и проектирования. Необходимы также конкретные прагматичные действия со стороны Украины в этом направлении.

Ключевые слова: Украина, Польша, стратегическое партнерство, двусторонние отношения, сферы сотрудничества.

* * *

УДК 94(477)«20»:316.74:37

Січкаренко Г. Г.,
доктор історичних наук, доцент, професор
кафедри англійської філології і філософії мови,
Київський національний лінгвістичний університет
(Україна, Київ), ggs_@ukr.net

РЕФОРМА ВИЩОЇ ОСВІТИ 1987 Р.: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Аналізуються програмні засади перебудови вищої освіти в Україні (1987 р.) крізь призму освітньої реформи сьогодні. На базі розгляду архівних документів, законодавчої бази, матеріалів преси висвітлюються кризові процеси у вищій школі в середині 1980-х рр., а також ключові напрями її модернізації з боку державних органів і ставлення до цих процесів освітян. З'ясується актуальність використання історичного досвіду реформування вищої освіти напередодні отримання незалежності України для кращого розуміння сучасних освітніх процесів.

Ключові слова: вища школа, вища освіта, вищі навчальні заклади, перебудова вищої освіти, реформування вищої освіти.

Україна протягом останніх тридцяти років переживає перманентне реформування системи вищої освіти. У 2014 р. був прийнятий новий Закон «Про вищу освіту». Між тим, її стан академічна спільнота і населення України вважає незадовільним. За результатами національного опитування центру «Демократичні ініціативи», у 2014 р. 74% населення відзначило важливість задачі покращення якості вищої освіти [1, с. 5]. Для кращого розуміння її проблем необхідним є розгляд відправної точки сучасної освітньої нормативно-правової бази та практики її впровадження у вищих навчальних закладах. Це, перш за все, політика «перебудови» у СРСР і прийняття постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Основні напрями перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в країні» (13.03.1987 р.).

Метою статті є з'ясування програмних засад перебудови вищої освіти в Україні (1987 р.) крізь призму реформування вищої освіти сьогодні. Завданнями виступають: висвітлення головних кризових процесів у вищій освіті в середині 1980-х рр., ключових напрямів її модернізації з боку державних органів, а також з'ясування їх актуальності для сьогодення.

У сучасній історіографії означена проблематика висвітлена недостатньо. Окремі аспекти проаналізовані у працях В. М. Курила, М. В. Полякова, В. С. Савчука, В. П. Шепотька [2], де, на тлі розгляду значного історичного періоду розвитку освіти, приділяється увага і процесам у вищій школі другої половини 1980-х рр. Дослідження Ю. М. Алексєєва, Ю. В. Рарога, Г. С. Черевичного, присвячені історії вищої школи у другій половині 1980-х рр., були виконані у дев'яності роки минулого століття [3].

Необхідність перебудови інституту вищої освіти, була викликана загостренням системної кризи в СРСР і потребами модернізації базових соціальних інститутів. Реальні зміни у вищій школі означились з початком політики «перебудови» в СРСР і виходом Постанови

ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Основні напрями перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в країні» [4]. Найближчими днями була оприлюднена низка додаткових постанов центральних і республіканських органів щодо конкретизації головних напрямів перебудови освіти. На виконання постанов на всіх рівнях, у тому числі ВНЗ, розроблялися Комплексні плани до 2000 р. Все це дало хід освітній реформі.

Виходу «Основних напрямків...» передувало дев'ятимісячне обговорення проекту постанови в колективах ВНЗ, ЗМІ. Критичні виступи освітян в українській пресі торкалися передусім формалізму, відірваності від життя суспільствознавчих дисциплін, виховної роботи, формування нового типу мислення. Статті А. Безталонної [5], Ю. Іващенко [6], І. Кобилянського [7], В. Нижник [8] пропагували позитивний досвід розширення студентського самоврядування в Черкаському університеті, Дніпропетровському інституті інженерів залізничного транспорту, Київському технологічному інституті харчової промисловості, Хмельницькому технологічному інституті побутових послуг. Йшлося, зокрема, про вивчення думок і пропозицій студентів, залучення їх до розподілу стипендій, організації роботи деканатів, поліпшення побуту, відпочинку в гуртожитках і т. ін. Виступи громадськості створювали певну атмосферу, яка сприяла більш ґрунтовному аналізу стану справ. Ряд висловлених пропозицій, зауважень сприяли усвідомленню глибини проблем і були враховані при проведенні реформи [4, с. 1].

У постанові «Основні напрями перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в країні» виділялися такі основні напрями: інтеграція освіти, виробництва і науки; підняття якості підготовки; всебічний розвиток вузівської науки як найважливішого резерву науково-технічного прогресу; поліпшення якісного складу науково-педагогічних кадрів; технічне переоснащення та вдосконалення управління вищою освітою і т. ін. Відмітимо, що згадані напрями не втратили свою актуальність і досі. У документі були відображені всі аспекти вищої освіти, світові тенденції розвитку, що сприяло залученню європейського досвіду, зокрема, позабюджетного фінансування, госпдоговірних відносинам з виробництвом, модульно-рейтингової системи. Вводились атестація ВНЗ, викладачів, студентів, поступово поширювались процеси демократизації та гласності, зокрема, виборність ректорів, студентське самоврядування тощо.

У зазначеній постанові була надана критична оцінка наростаючих проблем і негативних явищ у вищій школі. Зокрема констатовалося, що вища освіта перебувала в стані кризи. Дроблення спеціальностей, їх значне збільшення, відомчі та місцеві інтереси привели до розпорошення підготовки кадрів, негативно позначилися на їх професійному рівні. У результаті, зокрема, випускники інженерно-технічних, сільськогосподарських, економічних ВНЗ у значній мірі були не готові до створення і використання техніки і технологій нових поколінь. Через недостатніх асигнувань серйозно застаріла матеріальна база ВНЗ, участь міністерств-споживачів кадрів у її зміцненні була незначною, слабо використовувалася база підприємств, академій і галузевих НДІ.

Кожен другий фахівець з вищою освітою в промисловості працював на посадах, які не потребували отриманої спеціальності і кваліфікації. Оплата праці